

лица⁶⁰⁷, които отричат интеграцията на НРБ със СССР, провеждат противодържавна агитация и пропаганда, разпространяват зловредни слухове и хули срещу БКП и партийни ръководители, в отделни случаи се групират в нелегални групи с остра вражеска насоченост, поддържат контакти без ограничение на бивша политическа принадлежност и изчакват събития в тяхна полза⁶⁰⁸.

14.1.1. Индустириалци и търговци

Към 1947 г. в Пловдив има 218 акционерни, събирателни и ограничено отговорни дружества, стотици бакали и хиляди дребни търговци, които се занимават с производство и търговия на тютюни, метални произведения, текстил, химикали, захарни изделия, храни, вина и др. (АД „Балкан“, АД „Кирил Берлинов“, АД „Братя Георгиеви“, АД „Българска оризарна“, АД „Петрол“, АД „Бейзогаз“, АД „Спирт“, АД „Марица“, АД „Коприна“, АД „Съединените тютюневи фабрики“ и др.)⁶⁰⁹ Някои от пловдивските индустриалци и търговци не доживяват национализацията, защото са ликвидирани след 9 септември 1944 г., като търговеца Тодор Мерджанов⁶¹⁰, собственик на мандри, воденици, кръчми, магазини в Пловдив и в родната му Копривщица. Изграденото от него земеделско стопанство е с най-модерни машини. С предприемчивостта си осигурява работа на много работници и е известен със своята благотворителност. След като е ограбен и жестоко измъчван, е хвърлен в кладенец и е обявен за безследно изчезнал от Пловдивския областен съд през юни 1945 г.

В ТВО са възворени Тодор Йорданов⁶¹¹ – търговец на мотори и велосипеди; Иван Хлопков⁶¹² – търговец на манифактурни стоки и кинкалория и Петър Анчев⁶¹³ – търговец на зеленчуци, собственик на овощни градини, бивш помощник-кмет, околийски управител, училищен настоятел.

⁶⁰⁷ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 22, оп. 1а, а.е. 885, л. 1–2, доклад относно извършената проверка на състоянието на агентурно-оперативната работа в ОУ на МВР – Пловдив – VI управление на ДС – бивши контрареволуционни остатъци, подготовка, опит и бягство зад граница и анонимна дейност за времето от 28 октомври до 6 ноември 1974 г.

⁶⁰⁸ Пак там, л. 90, 96.

⁶⁰⁹ АКРДОПБГДСРСБНА – Пд, ф. 1, оп. 16, а.е. 38, л. 108–109, справка относно съществуващите преди национализацията акционерни дружества, ООД и събирателни дружества в Пловдивски окръг.

⁶¹⁰ Данните са предоставени на интернет сайта pametbg.com през октомври 2016 г. от Христо Атанасов, внук на Тодор Мерджанов.

⁶¹¹ АКРДОПБГДСРСБНА – Пд, ф. 1, оп. 16, а.е. 38, л. 33, списъци на установени лица по линия на „бивши хора“ от окръга, изготвен през 1958 г. – ОУ на МВР – Пловдив.

⁶¹² Пак там, л. 25.

⁶¹³ Пак там, л. 30.

Инженер Георги Семерджиев⁶¹⁴, завършил в Австрия, търговец на авточасти, представител на немската фирма „Имбер“, е съден за вредителство; търговецът Асен Кожухаров⁶¹⁵, ветеринарен лекар от заможено буржоазно семейство, и търговецът на бои Вархашак Гутсузян⁶¹⁶ са осъдени за опит за бягство от НРБ, а търговецът на галантерийни стоки Георги Станков⁶¹⁷ е осъден от „народния съд“ на две години затвор.

След национализацията бившите собственици на индустриални предприятия, търговци и дребни производители са заведени на отчетни дела, а немалка част от тях са под активно наблюдение и разработка в Държавна сигурност – Пловдив⁶¹⁸.

Под контрола на ДС попадат бившите предприемачи⁶¹⁹:

- Александър Генов – собственик на консервна фабрика;
- Петко Димитров Петков – съдружник във фабрика „Стомана“;
- Борис Юруков – завършил френски колеж, собственик на фабрика „Селянка“;
- Димитър Генов – машинен инженер, завършил в Германия, собственик на фабрика „Дъб“, изселен от Пловдив през 1958 г.;
- Димитър Ковачев – собственик на фабрика за нишесте;
- Димитър Маджаров – съсобственик на консервна фабрика „Алко“ и собственик на винарска изба;
- Петър Пройнов Димитров – акционер във фабрика „Багра“, който след национализацията е „превърнал къщата си в свърталище на врагове на властта“;
- Петко Авджиев – собственик на бонбонена фабрика;
- Стоян Бончев – търговец и собственик на земеделски имоти, въдворяван в ТВО за 7 г.;
- Стоян Доробанов – собственик на маслобойна и на земеделски имоти, прекарал 4 г. в затвора и ТВО „Ножарево“, „непримирим враг, който кореспондира с изменници на родината и желае да избяга от страната“;
- Тодор Тевекелиев – собственик на пиперена фабрика и винарска изба;
- Христо Генов – собственик на фабрика за тенекиени изделия;

⁶¹⁴ Пак там, л. 19.

⁶¹⁵ Пак там, л. 17.

⁶¹⁶ Пак там, л. 19.

⁶¹⁷ Пак там, л. 19–20.

⁶¹⁸ АКРДОПБГДСРСБНА – Пд, ф. 1, оп. 16, а.е. 38, списъци на установени лица по линия на „бивши хора“ от окръга, изготвен през 1958 г. – ОУ на МВР – Пловдив.

⁶¹⁹ Пак там, л. 2–6.

– Христо Калпакчиев – завършил в Германия, от богато семейство на индустриалци;

– Христо Марев – собственик на кожарска фабрика и на земеделски имоти.

Както и бившите собственици на тъкачни фабрики:

– Ангел Николов Антонов, преминал през затвора;

– Иван Нейков Марков, въдворяван в ТВО;

– Панайот Панайотов, специализирал в Германия и съдружник в АД „Пектин“;

– Христо Груев – акционер в тъкачна фабрика „Христо Ботев“;

– чехът Лади Вензел Ванек, бивш технически ръководител и акционер в тъкачна фабрика „Пловдив“, който „няма вражески прояви, но дружи с бивши индустриалци и търговци“;

– Петър Калпакчиев, Светослав Сукнаров, Христо Христов, Георги Кереzieв, Петър Сапунджиев, Радко Радев, Стефан Стойчев.

Стотици бивши хора са определени за непримирими врагове на властта⁶²⁰:

– тютюнотърговците: Асен Петрович, завършил финансови науки във Франция, изпращан в ТВО за вражески прояви; Астик Гарабед Ибуян – „закоравял враг, чийто син е избягал в Западна Германия“; Борис Бозев – „завършил френски колеж, непримирим враг, изселван от Пловдив“; Георги Янчев Камберов – „враг на всичко прогресивно“; Иван Димитров Филипов – работил към германската фирма „Керентер“, собственик на тютюнев манипулационен склад; Иван Четрафилов – „с висше финансово образование, директор във фирма на Куцоглу, непримирим враг“; Кръстю Вулев – завършил френски колеж, изпращан в ТВО; Никола Филипов – „правил опит за бягство от НРБ, но е заловен и осъден“; Александър Дюлгерев, Борис Дурев, Владимир Дамасков, Васил Маринов, Георги Куцоглу и др.

– собствениците на складове и търговци на дървен материал и железарски стоки: Александър Цветански, Ангел Маргаров, Марко Бъзлянков, Тодор Ненов, Димитър Митрев, Христо Белухов, Татос Ханджиян, Наум Суков, Йордан Мантов, Андон Дашинов – дългогодишен директор на Популярна банка – Пловдив, работил и във фирмата за дървен и строителен материал „Гьошеви“, където е и акционер; Тодор Грънчаров, който търгува и със спиртни напитки; Георги Теофилов, собственик и на фабрика за амбалаж;

⁶²⁰ Пак там, л. 7–35.

– търговците на платове и текстилни стоки: Андрея Франц Сербезов, съдружник и в консервна фабрика и производител на ориз; Георги Сукнаров – собственик на фабрика „Коприна“; Георги Гогов, Димитър Голев, Никола Милионов; търговците на бои Тръпко Симов и Димитър Станчев;

– търговците на плодове, зеленчуци и спиртни напитки: Борис Бешков, Димитър Керкенияков, Петко Кънчев, Георги Игнатов;

– Атанас Динков Русев – търговец на добитък и търговец на едро на пипер и фъстъци, износител за Германия, Турция, Гърция; Димитър Константинов – с висше финансово образование, завършил френски колеж, търговски представител на фирма „Такворян“; Иван Шопов – с висше образование, следвал във Виена, собственик на земи, търгувал с ориз и стъклени изделия; Рашко Радомиров – завършил френски колеж в Цариград; Симеон Додов – с висше образование по финанси, търговец на едро с колониални стоки; Кръстю Белев – търговец на бензин, масла и авточасти; Ламбри Русев – търговец на едър добитък, собственик на месарски магазин; Никола Козбунаров – търговец на вина; Никола Търчанов – директор на търговското представителство на шевните машини „Сингер“; Никола Тошков – търговец на брашна; Петър Боров – собственик на парфюмерен магазин; Петко Коленцов – собственик на млекарски магазин; Петко Вакрилов – търговец на етерични масла; Станмир Ангелов – търговец на едро (кинкалория и галантерия); Стефан Дандаров – собственик на хотел и магазин в Доспат, търговец на едър рогат добитък; Димитър Дяков – производител и търговец на ориз; Борис Мирчев – завършил търговски науки в Англия и Германия; бакалинът Кирил Николов; Хенри Копаранов – собственик на магазин за кинкалория; Борис Маринов; Васил Богданов; Димитър Сукнаров и др.

Национализираните предприемачи и търговци остават без собствеността си, без възможност да упражняват професиите си, без пенсии и изправени пред мизерията, се съгласяват на всякаква работа. Към 1955 г. бившият индустриалец Александър Христов Амбарев – собственик на акционерно дружество за метална и химическа индустрия и търговия „Александър Амбарев“, поправя печки, за да се прехранва; Андрея Суков – собственик на мебелна фабрика, става дърводелец; Боян Чилев Николов – собственик на фабрика, работи като касиер; Димитър Павлов Калпакчиев – помощник-кмет на Пловдив и съсобственик на фабрика „Тракия“, работи

като общ работник; Димитър Петров с национализирани мелница, дарац и земя работи като бояджия; Комню Неделков – собственик на консервна фабрика, текстилна фабрика и мандра, е магазинер; Михаил Иванов – собственик на тухларна фабрика и каменна кариера, завършил Робърт колеж в Цариград, става каруцар; Костадин Христозов – собственик на тъкачна фабрика „Европа“ и на магазини, работи като шивач, а съпругата му е вкарана в ТВО за вражески изказвания; индустриалецът Никола Александров Амбарев работи като шофьор; Никола Чешмеджиев – „враг на всичко прогресивно, бивш собственик на тъкачна фабрика“, е бояджия; Никола Нейков – бивш индустриалец, с висше образование, завършено в Германия, работи като общ работник, и др.⁶²¹

През 1959 г. с отчетно-наблюдателни дела са бившите индустриалци и търговци Панчо Радомиров, Филип Абдулов, Дочо Ангелов, Димитър Ранов, Слави Георгиев, Димитър Кожухаров, както и д-р Обрейко Обрейков – юрист, финансист и индустриалец, председател на Пловдивската търговско-промишлена камара, основател на Пловдивския мострен панаир, който като личен приятел и съратник на Димитър Пешев свиква през март 1943 г. събрание на свои съмишленици и други местни общественици с цел организиране на акция за спасяване на пловдивските евреи от депортация и се противопоставя на полицията да окаже натиск върху подписалите протестното писмо на Димитър Пешев за оттегляне на подписите им⁶²².

Държавна сигурност наблюдава кабинета на д-р Китов, където се събират вражеските елементи – д-р Стефан Обрейков, Недко Рашков – бивш тютюнотърговец, Иван Писковски – бивш собственик на вестник „Борба“. От наблюдението ДС стига до извода, че те толкова много мразят комунизма, че „са готови да бъдат унищожени милиони хора, но да се ликвидира с комунистическото съществуване за сметка на тяхното „светло минало“⁶²³.

Агентите „Загоров“, „Игор“, „Любчо“, „Стоянов“, „Златанов“, „Райко“ и „Теню“ следят бившите търговци и фабриканти Данаил Попов, Костадин Христозов, Димитър Ников, Димитър Деков, Веселин Булгуров, Георги Семерджиев, Никола Чешмеджиев, Христо Томов, които „злостно

⁶²¹ Пак там, л. 70–86.

⁶²² АКРДОПБГДСРСБНА – Пд, ф. 1, оп. 16, а.е. 66, т. 1, л. 1, отчетен доклад относно агентурно-оперативната работа на Градско управление на МВР – Пловдив по линия „бивши капиталисти, монархофашистки управници и дейци на буржоазни партии“ за времето от 1 януари 1959 г. до 31 декември 1959 г.

⁶²³ Пак там, л. 2.

коментират партийно-правителствените мероприятия и критикуват остро ръководителите на страната⁶²⁴.

14.1.2. Царските офицери

Към 1948 г., по мнение на ДС – Пловдив, „много малко от бившите царски офицери са преминали на отечественофронтовски позиции или го правят фиктивно за да не навредят на децата си и на близките си“. Някои от тях са вербувани, например в Смолян от 13 души царски офицери, които живеят там – шестима са вербувани от ДС⁶²⁵.

В Пловдивски окръг към 1955 г. вражеският контингент измежду бившите царски офицери наброява 1413 души, от които 273 са оперативно интересни за ДС. Повечето от тях живеят в градовете на окръга и работят предимно като счетоводители, контролори, касиери, домакини, магазинери, нормировчици, шофьори и монтьори. В затвора се намират 15 души, дванадесет от които са с висши офицерски чинове⁶²⁶.

През 1959 г. в Пловдив-град вражески настроени са 177 бивши царски офицери и всеки от тях е под активно наблюдение, с досие, попълвано от донесенията на 27 агенти, които ползват осем явочни квартири⁶²⁷. По-голямата част от царските офицери „искат час по-скоро да настъпят дългоочакваните събития за да се ликвидира с настоящото политическо положение в страната. С омраза говорят за успехите на социалистическите страни и с уважение и любов за Запада и неговата политика.“ Агенти-те „Загоров“, „Пловдивски“ и „Кирил“ следят полк. Борис Хумбаджиев, полк. Панталей Ракаров, майор Димитър Пешев и др. Друга група от осем агенти наблюдават бившите офицери Стефан Калайджиев, Илия Николов, Стефан Г. Кирков, Илия Трифонов, Тодор Тодоров, Никола Митов, Тодор Бояджиев, Минчо Бракалов, полковниците Иван Георгиев, Тома Киров, Духо Каров, Стефан Сомлев, генерал Христо Лилков и др.

⁶²⁴ Пак там, л. 3.

⁶²⁵ АКРДОПБГДСРСБНА – Пд, ф. 1, оп. 17, а.е. 95, л. 13, информация по линия царски офицери в Пловдивски окръг за дейността им и линия на поведение след V конгрес на БКП.

⁶²⁶ АКРДОПБГДСРСБНА – Пд, ф. 1, оп. 17, а.е. 95, справка за състоянието на агентурно-оперативната работа по линия на царски офицери за първото тримесечие на 1955 г.

⁶²⁷ АКРДОПБГДСРСБНА – Пд, ф. 1, оп. 16, а.е. 66, т. 1, отчетен доклад относно агентурно-оперативната работа на Градско управление на МВР – Пловдив по линия „царски офицери“ за времето от 1 януари 1959 г. до 31 декември 1959 г.